

Passionis Domini finito agone,
Et ex Judæ genere, rugiente leone,
Suscitato Filio, devicto dracone,
Tu Virgo Christifera dolorem deponere.

Gaudens vide, Domina, corpus immortale,
Subtile, et agile, et spirituale,
Cui non nocebit plus tormentum carnale,
Nec vulnus suscipere poterit lethale.

A Si gaudet Magdalena, viso peramato,
Qui eam absolverat a suo peccato,
Multo magis gaude, tu Mater, viso nato,
In tam vivo corpore, jam glorificato.
Deprecor te, Domina, et hanc Magdalenam
Juvate ut cogitem Christi diram pœnam :
Et ut conscientiam habeam serenam,
Ac Dei proximi que charitatem plenam.

APPENDIX TERTIA.

PRIVILEGIA

Ecclesiæ Lucensi tempore S. Anselmi a Mathilde comitissa concessa.

(UGHELLI, *Italia sacra*, I, 814.)

I.

In nomine Domini nostri Jesu Christi Dei æterni.
Anno ab Incarn. ejus 1078, vi Kal. Octobris, ind. II.

Constat me Mathilda Dei gratia inclita comitissa
Tuscæ ex genere Longobardorum relicta bonæ
mem. Gottifredi ducis, et filia bo. me. Bonifacii mag-
ni ducis et marchionis Tuscæ. Quia ego ex parte
supradicti viri mei, qui fuit Salicus lege videor vi-
vere Salica in atramentario pennam, et pergamenam
manibus meis de terra levavit, et Rustichi
notarii D. imperatoris ad scribendum tradidi per
vuasonem terræ.... et fisticum nodatum seu ramo
arborum, ad quæ per Coltellum, et quantone, simul-
que andilagine sic per hanc chartulam juxta Sali-
gorum consuetudinem pro animæ meæ remedium,
et remedium animarum supradicti Bonifacii, qui
fuit genitor meus, et gloriosæ Beatricis comitissæ
genitricis meæ offero tibi Deo, et episcopatu S. Mar-
tini, qui esse videtur ædificato infra Lucensem civi-
tatem, id est meam portionem ex integra de monte,
et pojo, seu castello illo qui dicitur Decimo de monte,
et pojo, seu castello vero ipso cum curia, et
turris, et casis infra se, et super se habentes in cir-
cuito suo, et cum fundamento, et omni ædificio suo
competi exinde mihi quartam portionem ipsam vero
et integram meam portionem, et quantum mihi ex-
inde, per quantumque ordinem est pertinentes, et
cum inferioribus, et superioribus suis, seu cum acces-
sionibus, et ingressuras suas tibi Deo, et suprascripta
ecclesia S. Martini offerre prævideor tali ordine,
ut ab hodierna die in ipse Eccl. et episcopatu
S. Martini, et de illo episcopo qui ibi pro tempore
ordinatus et electus fuerit, in ejus sint potestate
suprascriptam meam portionem prædictas res,
quas in ipsius ecclesia, et episcopatu S. Martini
offerimus eas habendi, tenendi, possidendi, et im-
perandi, laborare faciendi, et usufructuandi, et, si
opportunitatem fuerit, licentiam et potestatem habeant
prædictus episcopus causas exinde agendi, queremo-

B nias faciendi, responsum reddendi, finem ponendi
modis omnibus ad pars ipsius ecclesiæ, et episco-
patu S. Martini defensandi cum chartula ista offer-
sionis qualiter juxta legem melius potuerit pro ani-
mæ meæ remedium, et per remedium prædictorum
Bonifacii, qui fuit genitor meus, et gloriosæ Beatri-
cis comitissæ genitricis meæ stabilem permaneat sem-
per, et si aliquo tempore ego qui supra Mathilda
Dei gratia inclita comitissa, vel meos hæredes tibi
Deo, et ipsius ecclesia, et episcopatu S. Martini, ut
ad illud episcopus, qui ibi pro tempore ordinatus
et electus fuerit, suprascriptam portionem de præ-
dictas res quas in ipsius ecclesiæ, et episcopatum
offerri aliquando tempore in aliquid exinde intention-
naverimus, aut retolli, vel subtrahi quæsierimus
nos, vel ille homo cui nos eas dedissemus, et dederi-
mus pro colibet ingenium, et eam ad partem præ-
dicti episcopatus ab omni homine defendere non
potuerimus, et non defensaverimus, tunc feramus
ad partem supradicti episcopatus multam, quod est
auri optimi uncias 20 et argenti pondera 40, et hoc
quod supradictæ ecclesiæ obtuli in duplum infer
quidem loco sub existimatione quale tunc fuerit, et
nec sic valeamus, nec possamus dirumpere, vel in-
fringere, sed præsens hæc chartula offercionis meæ
diuturnis temporibus firma et stabilis persistat per-
petualiter inconvulsa constipulatione subnixâ, sic
tamen si nos exinde authores nec defensores quæ-
rere, nec dare volueritis licentiam habeatis absque
nostra persona si vestra fuerit voluntas exinde cau-
sas agendi, responsum reddendi, finem ponendi mo-
dis omnibus pars supradictæ ecclesiæ episcopatus
S. Martini defensandi cum chartula ista oblationis et
traditionis meæ qualiter juxta legem melius potue-
rit, et ita in hoc ordine hanc chartulam ego Mat-
ilda tibi Rusticus notarius ad scribendum tradidi et
scribere rogavi.

Actum in loco ubi dicitur S. Cipriano prope Peru-
siam.

Ego Matilda Dei gratia dux in hac chartula a me A
facta SS.

Flacoptus iudex, et missus D. imperatoris.

Ubertus iudex Domini imperatoris.

Gerardus iudex sacri palatii SS. et †

Signum manus Roberti filius bon. mem. Rolandi
rogatus interfui.

Signum manus Rolandi filii bon. mem. Alilardi
rogatus interfui.

Rusticus notarius D. imperatoris post traditam
complevi et dedi.

II.

In nomine D. N. Jesu Christi Dei eterni. Anno ab
Incarnatione ejus 1079, xv Kal. Octobris, ind. iii. Manifesta sum ego Matilda marchionissa et ducatrix B
relictæ bon. mem. Gottifredi, qui fuit dux, et filia
bon. mem. Bonifacii, qui fuit similiter dux et mar-
chio.

Quia ego qui supra Matilda marchionissa profes-
sa sum ex natione mea legem vivere videor Longo-
bardorum, sed nunc modo pro parte supradicti
Gottifredi, qui fuit viro meo, legem vivere videor
Saligam. Quia ego qui supra Matilda marchionissa
ac ducatrix secundum legem meam Saligam cum
atramentario pinnam, et pergamenam manibus meis
de terra levavit, et Cunradi notarii D. imperatoris
ad scribendum tradidi per vasonem terræ, et si-
stucum nodatum, seu ramo arborum, atque per cul-
tellum, et vuantonettonem, seu andilaginem sic per
hanc chartulam justa legem meam Saligam dono, C
trado, cedo, atque offero tibi Deo, et ecclesia, et
episcopatu S. Martini, quæ est constructa, et levata
infra civitatem Lucæ prope muro ejusdem civitatis,
id est casa, et curte, seu monte, et pojo, atque ca-
stello illo qui dicitur Castallione Besardescos, qui
est positum infra Comitatum, et territorio Volterra-
nense una cum ecclesia illa, cui vocabulum est beati
sancti..... ibi consistente una cum omnibus fossis,
et carbonariis, et muris, et turre qui infra præd.
monte, et pojo, seu castello esse videntur una cum
omnibus casis, et cassinis, seu casalinis, simulque
terris, et rebus illis, qui ad jam dicta casa, et curte,
seu monte, et pojo atque ecclesia sunt pertinentes
tam de muro pro dicto castello, quam et de foris
casis, et cassinis, seu casalinis, simulque terris, et
rebus, vero ipsis tam donnicatis, quam et massaritiis
cum fundamentis, et omnem edificiiis, vel universis
fabricis suarum, seu curtis, ortis, terris, vineis, oli-
vetis, castanietis, quercietis, silicis virgareis, pratis,
pascuis, cultis rebus, vel incultis omnia, et in omni-
bus rebus, tam donnicatis, quam et massaritiis
quantas ubique in qualibet locis, vel vocabulis ad
suprascripta casa, et curte seu monte, et pojo, at-
que castello, sive ecclesia sunt, pertinentibus, ut
dictum est omnia in integrum, et cum inferioribus,
et superioribus suarum, seu cum accessionibus, et
ingressorias earum tibi Deo, et jam dicta ecclesia
episcopatu S. Martini donare, et tradere, atque of-
ferre provideor tali ordine, ut ab hodierna die in
ipsius Ecclesia, et episcopatu S. Martini, et ad illo
episcopo, qui in jam dicta ecclesia episcopatu, et
pro tempore ordinato fuerit, in ejus sint potestate
eas habendi, tenendi, gubernandi, laborare facien-
di, et usum fructuandi, et, si opportunum fuerit, li-
centiam, et potestatem habeatis, causas exinde
agendi, querimqnam faciendi, responsum reddendi,
finem ponendi modis omnibus vobis eam defensandi,
cum chartula ista offerisionis a pars jam dictæ eccle-
siæ, et episcopatu S. Martini qualiter juxta legem
melius potueritis pro animæ meæ remedium stabilem
permanet semper, et si aliquando tempore ego qui
supra Matilda marchionissa, vel in eos hæredes su-
pradicta casa, et curte, seu monte, et pojo, atque
castello sive Ecclesia qui in prædicto castello de
Castillione esse videantur, cum sua pertinentia, et
jacentia tibi Deo, et jam dicta ecclesia, et episcopatu
S. Martini, et ab illo episcopus, qui ibi pro tempore
ordinati fuerint in aliquod exinde intentionaverimus,
aut rotelli, vel subtragi quesierimus. Nos, vel ille
homo, cui nos eas dedissemus, aut dederimus per
quodlibet ingenium, et casu a pars jam dictæ eccle-
siæ, et episcopatu S. Martini ab omni homines de-
fendere non potuerimus, et non defensaverimus,
spondimus nos vobis comprare supradicta casa, et
curte, seu monte, et pojo, atque castello, sive eccle-
sia, et terris, et rebus, quas in ipsius ecclesia, et
episcopatu S. Martini offerruit in duplum inser
quidem loco sub existimatione quales sunt fuerit, et
super pœnam auri optimi uncias 50, et argenti opti-
mi pondera 100. Nec si valeamus, neque possamus
disruppi, nec infringi, set præsens hanc cartula of-
ferisionis meæ diuturnis temporibus firma et stabi-
lem persistat perpetualiter inconvulsa cum stipula-
tione submissa. Sic tamen si nos exinde authores,
nec defensores querere nec dare volueritis, licentiam
habeatis absque nostra persona, si vestra fuerit volun-
tas, exinde causas agendi, responsum reddendi, finem
ponendi modis omnibus vobis eas defensandi cum
cartula ista offerisionis qualiter juxta legem melius
potueritis, et mihi qui supra Matilda marchionissa foras
exinde werpivit, et exitum fecit, jam dicta ecclesia,
et episcopatu S. Martini ad suam proprietatem in-
tromisit, et ad habendum tradidit, et hanc cartulam
offerisionis Cunradus notarius Domini imperatoris
scribere rogavi. Actum Burgo qui dicitur Bri-
cole.

Ego Matilda Dei gratia id quod sum in hac chartula
a me facta SS.

Ubertus iudex domini imperatoris.

Ego Ardericus iudex rogatus testis.

Signum manus Federighi comitis legem viventem
Saligam, filius quondam Lodoici, qui fuit dux,
et Enrichi filius quondam Eurardi, qui fuit si-
miligem Saligam rogatus interfui.

Signum manus Anselmi legem viventem Saligam
filio bon. mem. Gerbotta, qui fuit similiter Sa-
ligo rogatus interfui.

Signum manus Pagani filio bon. mem. Rolan-

di, et Idelbrandi filio suprascripti Pagani rog. A Cunradus notarius domini imperatoris post traditam complevi, et dedi

interfui.
Signum manus Enrichi filio bon. mem. Sigfridi rogatus interfui.

ANNO DOMINI MLXXXVI.

UDALRICUS CLUNIACENSIS MONACHUS. IN SUBSEQUENTEM COLLECTIONEM

MONITUM.

UDALRICI ÆTAS, PATRIA, NATALES, RES GESTÆ.

(Apud ACHERIUM, *Spicileg.*, tom. I, pag. 639.)

Cluniacensis abbatiae antiquiores Consuetudines ut in Incem proferrem duplici sum usus apographo: alterum quingentos præferens annos ad me transmiserat Nicolaus Canuzatius, Ecclesiae Trecensis quondam canonicus, anno Christi 1650; alterum vero asceterium Cluniacense recentiori manu exaratum subministravit. E priori ad libri tertii dimidiam partem capituli 9 excrubi tantummodo curaveram, quod mihi diutius illud servare per tempus non liceret; sperabam nimirum si quando hæc Consuetudines edendæ forent, iterum apographi copiam mihi factum iri: at spes vana fuit, siquidem, licet omnem adhibuerim diligentiam, qua meis, qua amicorum litteris ac precibus, nullibi tamen, potissimum in bibliotheca Trecensi Patrum congregationis Oratorii, ubi illud asservari certo audiveram, apographum potuit reperiri. Auctor harum Consuetudinum Udalricus, nobilitate iuxta et sanctitate clarus, inscribitur: e cujus vita pauca quæ ad rem faciunt nostram hæc habe: *Venerabilis vir Udalricus ex illustri prosapia Bavariorum Ratisponæ civitatis, velut Lucifer inter cætera poli sidera, sic inter totius cognationis suæ relucebat nobile schema*, etc. Et multis interjectis: *Ipse primum, petente Willelmo Hirsaugiensis cœnobii reverendissimo abbate, Alamanniæ monasteriis Consuetudines Cluniacensis ecclesiæ invexit, quas plerique monasticæ religionis amatores tanto studio, tantaque veneratione observant et amplectuntur, ac si opes regias se habere gratulentur: de quibus duos (tres Udalricus asserit) libellos luculento sermone composuit; quorum conscriptio tam per Alamanniæ quam et aliorum regionum monasteria longe lateque pervolavit. Quos si forte leges, quasdam divinæ servitutis, aliorumque officiorum, necnon obedientiæ, humilitatis, fratrumque charitatis leges conscriptas in eis reperire, studium, ingeniumque quoque, sapientiamque viri inibi manifeste poteris cognoscere. Erat enim homo iste doctus paternitas in regno cœlorum, proferens de thesauro suo nova et vetera, unde multos ad scientiam eruditur, etc.*

At enim non eo quo collegit tempore Udalricus illas Consuetudines primum fuisse conditas, sed a multis retro temporibus jam usu receptas legenti palam fiet, ita ut id confirmari opus non sit. Quare eas vetustiores nuncupare non dubitavi. Alias postea scio latas a venerabili Petro abbate, ut occurreret nonnullis qui irripserant dissolutis quorundam cœnobarum moribus; quas cernere est in Bibliotheca Cluniacensi.

Et quamvis ad monachos præsertim atineant ordinationes istæ, multa nihilominus inibi occurrent quæ ad ecclesiasticorum minorum illustrationem atque ad divina mysteria rite petraanda non parum conferunt; puta quæ de augusto missæ sacrificio, de Extremæ Unctionis sacramento, de confectionis hostiarum in altari consecrandarum summa cura et religione singulari; deque aliis ad canonicas Deo laudes die nocteque persolvendas observantiis, prescribuntur. Ast prætereunda minime est adnotatiuncula a me affixa ad cap. 35: *De Benedictionibus uvarum, et aliorum fructuum*: ut explicarem verba ista: *Allatas (uvas) armario representat, et armarius sacerdoti inter Canonem ad horam competentem et prænotatam*, etc. Ita se habet annotatiuncula: *Scilicet ad hæc verba Canonis: « Per quem hæc omnia, Domine, semper bona creas, etc. » Nempe tunc fideles offerebant novas fruges, uvas, fabas, aliaque id genus, queis sacerdos in altari benedictionem impertiebatur. In eandem id sententiam Durandus episcopus Mimatis in libri iv Rationalis, capite 46, num. 8, ubi Canonis locum proxime citatum explanat his verbis: *Hoc autem loco benedicuntur uvæ*, etc. Mos enim vetus fuit, et etiamnum in quibusdam viget Ecclesiis, primitias fructuum Deo consecrare, quo tanquam summum creatorem universorum ipsum fidelis populus profiteatur, veneretur, eique gratias de beneficiis sibi præstitis agat, ac cœlesti benedictione illis fruendo cumuletur. Et id quidem ex institutione Eutychiani papæ, uti refert pontificale Damasi (Hugo MENARD. in *Lib. Sacram. S. Gregorii* pag. 173): *Hic instituit fruges, fabas, et uvas in altario benedici*, velut et Martyrologia Rabani et Notkeri. In concilio Carthag. III, can. 3, frumenti et uvæ fit mentio, in concilio quoque Trullensi, can. 28, et Burchardi Decret. lib. v, capp. 3 et 4. Atque ut sensum hic meum apponam, admodum vero simile est illa Canonis verba posse sic exponi: *Per quem hæc omnia, Domine, semper bona creas, sanctificas, vivificas et præstas nobis*, etc. Hoc est per Filium tuum, sine quo factum est nihil quod factum est, hos fructus, quos tibi nunc offerimus, et abs te benedici postulamus, continuo creas ac producis ab bonum et utilitatem nostram. Verum de ejusmodi interpretatione Lectoris esto iudicium.*

Alius etiam codex scriptus earundem Consuetudinum, a Bernardo Cluniacensi monacho concinnatarum,